

CANCEL CULTURE

Greg Lukianoff (n. 1974) este avocat, autor și activist pentru libertatea de exprimare, președinte și CEO al organizației Foundation for Individual Rights and Expression (FIRE). Este un apărător proeminent al libertăților civile și al drepturilor garantate de Primul amendament, în special în ceea ce privește libertatea academică în campusurile universitare, și autorul bestsellerului *New York Times* *Mofturile rațiunii americane*, în colaborare cu Jonathan Haidt, semnând mai multe cărți dedicate libertății de exprimare și tendințelor culturale actuale.

Rikki Schlott este jurnalistă, editorialistă la *New York Post* și activistă pentru libertatea de exprimare. Reprezentantă a Generației Z, analizele și articolele sale se concentrează asupra sexualității și culturii întâlnirilor (*dating culture*), libertarianismului, culturii internetului și promovării libertății de exprimare. Este invitată frecvent, în calitate de vorbitoare, la emisiunile postului Fox News și la talk-show-ul *Real Time with Bill Maher*. În timpul pandemiei, și-a abandonat studiile la New York University, din cauza lipsei unei culturi a libertății de exprimare în campusul universitar, pentru a-și începe cariera în jurnalism.

**GREG LUKIANOFF
RIKKI SCHLOTT**

CANCEL CULTURE

**GHID DE SUPRAVIETUIRE
INTELECTUALĂ**

Traducere din engleză și note de
Ioana Zamfir

HUMANITAS

Redactor: Sabina Lungu
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Bogdan Nicolau
DTP: Iuliana Constantinescu, Veronica Dinu

Tipărit la Livco Design

Greg Lukianoff and Rikki Schlott
*The Canceling of the American Mind:
Cancel Culture Undermines Trust and Threatens Us All –
But There Is a Solution*
Copyright © 2023 by Greg Lukianoff and Rikki Schlott.
All rights reserved.

© HUMANITAS, 2026, pentru prezenta versiune în limba română

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Lukianoff, Greg
Cancel culture: ghid de supraviețuire intelectuală /
Greg Lukianoff, Rikki Schlott; trad. din engleză și note de Ioana Zamfir. –
București: Humanitas, 2026
ISBN 978-973-50-9277-1
I. Schlott, Rikki
II. Zamfir, Ioana (trad.; note)
304

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021.408.83.50, fax 021.408.83.51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0723.684.194

Celor care au fost „anulați”

CUPRINS

<i>Cuvânt înainte</i> de Jonathan Haidt	9
<i>Introducere. Cutia de scule a Pandorei</i>	15
 PARTEA ÎNTÂI. CE ESTE CULTURA ANULĂRII?	
<i>Studiu de caz: Universitatea Hamline</i>	29
1. Manipularea gândirii americane	35
2. Dezastru în <i>slow-motion</i>	50
3. Campusurile rămân epicentrul	64
<i>Studiu de caz: Povestea lui Mike Adams</i>	80
4. Declarațiile DEI și matrița conformismului	86
 PARTEA A DOUA. CUM FUNCȚIONEAZĂ CULTURA ANULĂRII	
<i>Studiu de caz: COVID-19</i>	99
5. Tărâmul nimănui	108
<i>Studiu de caz: Jurnalismul</i>	117
6. Fortăreața retorică perfectă	130
<i>Studiu de caz: Fortăreața în acțiune:</i> Facultatea de Drept de la Stanford	145
7. Legiferarea cenzurii de către dreapta politică	156
<i>Studiu de caz: Cultura anulării în campus – versiunea de dreapta</i>	171
8. Fortăreața retorică eficientă	177
<i>Studiu de caz: Psihoterapia</i>	191
9. Rețelele sociale, polarizarea și radicalizarea	200
<i>Studiu de caz: Știința și medicina</i>	204

PARTEA A TREIA. CE PUTEM FACE

10. Cum să creștem copii care nu anulează	223
<i>Studiu de caz: Industria editorială</i>	243
11. Cum să-ți ferești compania de războiul cultural.	259
<i>Studiu de caz: Comedia</i>	264
12. Repararea învățământului preuniversitar	271
<i>Studiu de caz: Universitatea Yale</i>	277
13. Reformarea învățământului superior	290
14. Maturizarea gândirii americane	298
 <i>Mulțumiri</i>	313
<i>Anexa 1. Întrebări frecvente despre cultura anulării</i>	315
<i>Anexa 2. Clasamentul libertății de exprimare în universități realizat de FIRE în 2022</i>	322
<i>Note</i>	329

CUVÂNT ÎNAINTE

de Jonathan Haidt

În preajma anului 2014, a avut loc o schimbare importantă în societatea americană. A fost ca și cum s-ar fi dezlănțuit asupra lumii o legiune de demoni. Primul loc unde s-au aciuat au fost campusurile universitare din Statele Unite. Deși nu se știa exact ce-i cu ei, unul dintre primii care i-a remarcat a fost Greg Lukianoff. Tot el a fost cel care le-a înțeles și esența puterii: faptul că îi puteau face pe oameni să cadă în exact aceleași tipare de gândire distorsionată de care el învățase să se distanțeze prin terapie cognitiv-comportamentală (TCC), în timpul tratamentului pentru depresie.

Pentru că era atât de familiarizat cu distorsionările și cu efectele lor distructive, Greg și-a dat seama că universitățile, societatea, internetul sau *altcineva* îi îndeamnă pe unii tineri să gândească în moduri neproductive și imprecise. Greg știa că asta le poate afecta sănătatea mintală și a înțeles, încă din 2014, că dacă aceste distorsiuni vor ajunge la ordinea zilei în campusuri, vor provoca efecte dezastruoase asupra culturii deschise și analitice a liberei exprimări, esențială pentru ca universitățile să-și îndeplinească misiunea.

Reacția mea când Greg mi-a împărtășit analiza sa, în mai 2014, a fost: „Este genial. E corect. Asta explică întocmai ce am remarcat, la rândul meu, predând la Universitatea din New York“. I-am sugerat lui Greg să-și publice ideea și, cu toată modestia, m-am oferit să fiu coautor, în baza diplomei mele în psihologie.

Am scris împreună un eseu pentru *The Atlantic*, intitulat „The Coddling of the American Mind” („Mofturile rațiunii americane”), care a fost publicat în august 2015. Boala continua să sufere mutații și să se răspândească, așa că ne-am cufundat și mai adânc în originea și efectele sale în cartea noastră din 2018, cu același titlu*. Veți citi, desigur, despre asta în carte, însă dați-mi voie să afirm următorul lucru încă din prefață: Greg este genul de persoană empatică și cu principii solide, care poate aborda într-o manieră credibilă tendințe sociale controversate din punct de vedere politic precum cultura anulării (*cancel culture*). Scrisul său izvorăște din dragostea pentru democrație și pentru societățile liberale, care își doresc ca libera exprimare să fie protejată. Și scrie din inimă, simțind durerea celor afectați de boli mintale, de excludere sau de pedepse sociale nedrepte.

De când am scris împreună *Mofturile rațiunii*, Greg și cu mine am preluat fiecare câte o piesă a puzzle-ului pentru a o explora într-o carte ulterioară. Eu scriu o carte care pornește de la capitolul 7 din *Mofturile rațiunii*, despre criza sănătății mintale, care a început pentru Generația Z (cei născuți în 1996 și după) odată cu declanșarea virusului, la începutul anilor 2010. Susțin că, atunci când adolescenții au trecut de la telefoanele cu clapetă (inofensive) la smartphone-urile doldora de aplicații de social media, copilăria, conștiința, activismul, politica și sănătatea mintală au suferit reconfigurări fundamentale – aproape de fiecare dată nocive, atât pentru tineri, cât și pentru democrația liberală. De altfel, rețelele sociale vor ocupa un loc important și în *Cancel culture*.

Pornind de la poziția sa de lider al principalului grup pro libertate de exprimare din America – Foundation for Individual Rights and Expression** –, Greg explorează dinamica și efectele devas-

* *The Coddling of the American Mind*, apărută în limba română cu titlul *Mofturile rațiunii americane. Cum intențiile bune și ideile proaste pregătesc o generație destinată eșecului*, Ed. Curtea Veche, București, 2021. În cele ce urmează, lucrarea va fi citată sub forma prescurtată *Mofturile rațiunii*.

** Fundația pentru Drepturi Individuale și de Exprimare. În cele ce urmează, organizația va fi citată frecvent prin acronimul FIRE.

tatoare ale culturii anulării asupra indivizilor, instituțiilor și națiunilor. Greg a apărat și a promovat probabil mai mult decât oricine altcineva dreptul la liberă exprimare și valori precum modestia intelectuală și principiul carității, care fac din libertatea de exprimare beneficiul major al societăților tolerante și dinamice.

Greg a făcut o mișcare bună înlocuindu-mă cu Rikki Schlott pentru scrierea acestei cărți. O știu pe Rikki de când mi-a scris în august 2021, când era studentă în anul al treilea* la University of New York. Tocmai publicase într-un ziar important un eseu minunat¹ despre suprimarea diversității de opinii în campus și mă întreba dacă ne-am putea întâlni să discutăm despre problema libertății de exprimare din universitatea noastră. A venit în timpul programului de consultații și m-a impresionat nespus. Membrii Generației Z nu se sfiesc să ia atitudine împotriva nedreptății, dar, în general, o fac doar atunci când cred că majoritatea semenilor lor le împărtășesc opiniile și că vor primi o validare online pentru declarațiile lor. Foarte rar vezi un tânăr care să ia cuvântul *împotriva* perspectivei dominante, din cauza riscului ridicat de a fi judecat și izolat pe rețelele sociale, aspect ce constituie întocmai subiectul acestei cărți. Dar iată că Rikki a apărat neînfricăta ceea ce a considerat că este corect, chiar dacă știa ca e posibil să-i afec-teze statutul social în comunitatea academică.

În eseul său, Rikki a scris despre „criza autocenzurii“, un fenomen pe care cei ca mine și ca Greg îl analizaseră de la distanță pe baza unor seturi de date reprezentative la nivel național. Rikki însă l-a descris de la firul ierbii, din punctul de vedere al unei studente expuse tuturor acestor presiuni de conformare, cultu-lui pentru sentimentul de siguranță și unor „orientări“ impuse care conduc la autocenzură. Cu toate acestea, eseul lui Rikki transmitea un mesaj plin de speranță și, odată ce a avut curajul să ia atitudine, și alți oameni au început să „iasă din umbră“,

* În sistemul de învățământ superior din Statele Unite, care are de regulă o durată de patru ani, studenții sunt clasificați astfel: *freshman* (anul I), *sophomore* (anul II), *junior* (anul III) și *senior* (anul IV sau an terminal).

mărturisind că îi împărtășeau îngrijorarea, dar că se temuseră să spună ceva.

Această carte este despre motivul pentru care cu toții trebuie să luăm atitudine, despre cum acest lucru a ajuns să fie atât de greu și despre tipurile de reforme de care este nevoie pentru ca libertatea de exprimare să înflorească din nou.

Pe lângă rolul meu de garant moral pentru Greg și Rikki, mai este un lucru pe care aș dori să-l fac în această prefață: să vă vorbesc despre „cele trei mari neadevăruri“, care reprezintă nucleul cărții *Mofturile rațiunii*, fiindcă ele constituie fundalul celui de-al patrulea mare „neadevăr“, pe care îl veți descoperi în paginile de față. Cele trei mari neadevăruri sunt idei atât de dăunătoare, de greșite și de contrare înțelepciunii antice și psihologiei moderne, încât orice tânăr care le-ar adopta pe toate trei ar avea practic garanția nefericirii și a eșecului. Aceste neadevăruri sunt următoarele:

1. Neadevărul fragilității: *Ce nu te omoară te face mai slab.*

Acest neadevăr este, desigur, opusul celebrului dicton al lui Friedrich Nietzsche: „Ce nu te omoară te face mai puternic“. Nietzsche a înțeles conceptul modern de „antifragilitate“, care nu înseamnă doar „a nu fi fragil“. Înseamnă că orice lucru are absolută nevoie de provocări, șocuri și obstacole pentru a se dezvolta corespunzător. Dacă îți ferești copilul de orice urmă de murdărie, microb sau virus, blochezi dezvoltarea sistemului său imunitar și îl condamni la o viață întreagă de boli autoimune. Iar dacă îți ferești copilul de orice risc, tachinare sau excludere, blochezi dezvoltarea unor abilități sociale și emoționale normale și îl condamni la o viață întreagă de anxietate și incompetență socială.

2. Neadevărul raționamentului emoțional: *Ascultă-ți mereu inima.*

Acest neadevăr este opusul intuiției fundamentale a stoicismului, a budismului și a multor altor tradiții antice care ne învață că emoțiile și celelalte reacții automate ale noastre ne induc adesea în eroare. Aceste reacții ar trebui puse sub semnul întrebării și evaluate, nu luate drept revelații divine. A-ți lua propriul sentiment de furie drept dovadă că cineva ți-a făcut

rău este una dintre distorsionările cognitive majore pe care Greg a învățat să nu le mai facă atunci când a studiat TCC (terapia cognitiv-comportamentală) și care se numesc „raționamente emoționale“.

3. Neadevărul „noi versus ei“: *Viața este o luptă între cei buni și cei răi.*

Acesta este cel mai distructiv dintre marile neadevăruri, aflat în spatele aproape oricărui conflict dintre mai multe tabere, de la politică la genocid. El provine din tendința tribală a omnirii dobândită pe cale evolutivă. În TCC este cunoscut sub numele de „gândire în alb și negru“. Este opusul multor precepte ale înțelepciunii antice, căci rareori ne îndeamnă stoicii sau budiștii să urâm pe cineva atât de repede, de profund și de necritic. Dimpotrivă, anticii ne avertizează în mod repetat că suntem cu toții niște ipocriți și că ar trebui să vedem bârna din ochiul nostru înainte de a-i judeca pe alții, după cum spunea Isus². Ar trebui să fim mai dispuși să iubim și să iertăm, pentru că suntem cu toții imperfecti. Eu și Greg am surprins această viziune făcând apel la cuvintele disidentului sovietic Aleksandr Soljenițin: „Linia care separă binele și răul intersectează inima fiecărui om“³. Ultimul lucru de care avem nevoie, într-o democrație liberală complexă și multietnică, este ca educatorii să-i învețe pe tineri să împartă lumea în tabere și apoi să-i învețe că unele sunt bune, iar altele, rele.

În *Mofturile rațiunii*, Greg și cu mine am examinat originea acestor neadevăruri, de ce sunt atât de dăunătoare pentru sănătatea mentală a tinerilor și ce efecte au avut asupra universităților americane (dar și canadiene și britanice). În cei opt ani de la publicarea cărții, boala a făcut metastaze și s-a răspândit mult dincolo de mediul universitar. Acum contaminează jurnalismul, artele, organizațiile nonprofit, învățământul preuniversitar (clasele I–XII) și chiar și medicina. Orice organizație în care oamenii le este teamă să vorbească deschis, le este teamă să conteste ideile dominante pentru că astfel ar putea fi anihilați social este o organizație care s-a idiotizat structural, ruptă de realitate și incapabilă să-și

îndeplinească misiunea. În *Cancel culture*, Greg și Rikki urmăresc povestea mult dincolo de granițele universităților pentru a demonstra cât de adânc merge astăzi această idiotizare structurală. Dacă vrem ca mințile și instituțiile noastre să funcționeze din nou cum trebuie, va trebui să punem capăt „crizei autocenzurii“ despre care a scris Rikki. Această carte vă va arăta cum.

INTRODUCERE

CUTIA DE SCULE A PANDOREI

Într-o zi toridă de vară, iată-ne ajunși la Biblioteca Congresului din Washington, D.C. Fuseserăm invitați de un profesor misterios, un cercetător al Greciei antice, ca să asistăm la dezvelirea unui artefact nou descoperit. Invitațiile noastre promiteau voalat o „înțelepciune antică ce ar putea să contribuie la înțelegerea disfuncționalității societății americane contemporane“.

Greg e un liberal de patruzeci și șapte de ani, iar Rikki, la doar douăzeci și doi, este o adeptă a libertarianismului, înclinând către dreapta. Ne-am cunoscut în mai 2021, când Rikki scria un articol pentru *New York Post*, sperând că lumea pandemiei ar fi putut da Generației Z șansa de a-și dezvolta reziliența.

În primul său an de colegiu, Rikki citise cartea din 2018 a lui Greg și a lui Jonathan Haidt, *Mofturile rațiunii*, și rezonase cu acea analiză a generației ei. Ea l-a contactat pe Greg pentru a-l întreba dacă pandemia ar putea să mai taie din „mofturile“ anturajului său.

Din păcate, până acum asta s-a dovedit a fi doar o speranță deșartă. Totuși, articolul ne-a dat ocazia să ne intersectăm destinele.

Interviul telefonic s-a transformat într-o conversație mai lungă, care, la rândul ei, s-a transformat într-o bursă la organizația lui Greg, Foundation for Individual Rights and Expression (FIRE). FIRE este o asociație nonprofit dedicată apărării dreptului americanilor la liberă exprimare și opinie.

Ne-am dat seama destul de repede că împărtășim o preocupare reală pentru acei indivizi a căror viață și ale căror surse de venit sunt spulberate de o postare aruncată la întâmplare, de o postare nepopulară sau de o glumă care nu prinde – acel fenomen numit, de regulă, cultura anulării.

Dar în acea zi de vară, nici unul dintre noi nu avea nici cea mai vagă idee despre ce ne-ar fi putut învăța artefactul antic. Am pătruns pe ușile grele ale bibliotecii cu mare interes. Înăuntru ne așteptau câteva afișe, cu săgeți și instrucțiuni scrise în grabă. Curiozitatea a făcut loc neliniștii pe măsură ce le-am urmat de-a lungul unui hol întunecos, spre un lift de marfă.

„N-am știut că există și un *sub-subsol*“, a zis Greg în timp ce liftul cobora zdruncinându-se sub nivelul „S“, spre adâncimi necunoscute. Până la urmă, după o coborâre nesfârșită, ușa liftului s-a deschis spre o vastă bibliotecă subterană.

Luându-ne în continuare după semne, ne-am croit drum printr-un hățiș de rafturi cu cărți, singuri și întrebându-ne unde sunt toți ceilalți. Când am ajuns, am văzut două scaune și o cutie de lemn degradată.

„Oare n-a mai fost nimeni invitat?“ a întrebat Rikki.

Atunci, intrând pe o ușă ascunsă într-un raft cu cărți și fără să spună un cuvânt, apără în carne și oase profesorul. Cu o forță herculeeană, bărbatul vârstnic, cu părul alb, dădu laoparte capacul cutiei și scoase cu grijă un sul antic. Desfășurându-l, rupse tăcerea: „Voi traduce din greaca veche“. Și începu să citească:

„Mai înainte de Gnosisopolis*, totul era haos. Oamenii erau conduși de cei puternici, iar cunoașterea nu era altceva decât părere, credință sau amăgire. Tirania și neștiința înfloreau, până când marea vrăjitoare Pandora a aruncat peste ei o vrajă puternică.

Ea a înlăturat din mintea și de pe buzele tuturor oamenilor modurile neproductive de a argumenta. Astfel, ei nu se mai

* Orașul Cunoașterii. Din greaca veche, termen compus din *gnosis* („cunoaștere“) și *polis* („oraș“ sau „cetate“).

concentrau pe greșelile personale ale celor cu care se confruntau. Ci aveau în vedere numai calitatea argumentului. Astfel, duse au fost eschivările ieftine și retorice, bune doar să irosească timpul, însă nefolositoare la aflarea adevărului. Ea a adunat deci toate aceste obiceiuri rele și le-a încuiat undeva departe, într-o cutie magică.

În lipsa lor, oamenii Pandorei au început să năzuiască la a gândi de unii singuri, și a încolțit în ei o curiozitate adâncă cu privire la toate. Au dobândit dintr-odată o conștientizare umilă a faptului că ar putea să greșească. Eliberați de lanțurile argumentelor inutile, toți locuitorii au fost înzestrați cu înțelegerea faptului că a cunoaște este în sine un proces. Au înțeles că pentru a dobândi cunoaștere, cel mai bine e ca oamenii să fie deschiși la minte în căutările lor.

În deceniile ce au urmat, satul a prosperat. A înflorit devenind un oraș, căruia i s-a spus Gnosisopolis – adică Orașul Cunoașterii.

Oamenii se guvernau singuri. Tehnologia, arta și știința prosperau. Libertatea oamenilor și toleranța au crescut. Locuitorii își împărtășeau nestingheriți greșelile, neajunsurile și slăbiciunile – onestitatea năștea încredere și înțelepciune. Au construit Marea Bibliotecă unde învățații cercetau fiecă întrebare de sub soare. Oamenii veneau până acolo din cele mai îndepărtate colțuri ale lumii cunoscute pentru a învăța. Cu toții recunoșteau că savanții cei înțelepți din Gnosisopolis nu aveau pereche pe pământ.

Totuși, vraja Pandorei avea nevoie de un popor harnic care să o mențină. Iar pe măsură ce timpul trecea, această hărnicie a slăbit. Tradițiile celor din Gnosisopolis s-au diluat, în vreme ce generație după generație era dată uitării tot mai mult viața dinainte.

La cea de-a o sută aniversare a Pandorei, orașul era sfâșiat de mânie, frică și suspiciune între Vest și Est.

Ceva trebuia făcut. Așa că Pandora le-a chemat pe cele două nepoate ale sale: cea mai puternică vrăjitoare din Vest și cea mai puternică vrăjitoare din Est.

— Copilele mele, eu sunt bătrână și slabă, le-a spus ea. Vreau ca voi două să conlucrați și să reîntregiți orașul. Chiar dacă nu vreți să fiți prietene, tot ar trebui să luați parte fiecare la acest proiect comun de vindecare a societății noastre.

— Mulțumesc, dar nu, bunicuțo. Vreau să câștig! a strigat una dintre vrăjitoare, apucând cutia magică în care Pandora închisese toate obiceiurile rele. Cu aceste instrumente pot câștiga orice confruntare. Pot distruge orice adversar!

— Nici vorbă, strigă cealaltă vrăjitoare, smulgând cutia. O să vedeți voi, liberalilor!

Și amândouă trăgeau de cutie cu toată puterea.

Pandora încercă să le oprească.

— Fetelor, trebuie să vă ascultați una pe cealaltă!

— Oamenii răi ca tine au doar păreri rele! strigă una dintre nepoate.

— Nu, doar oamenii buni ca mine au păreri bune! țipă cealaltă. Țărănoi fasciști ce sunteți!

— Ba voi, comuniști pervertitori! i-a strigat înapoi cealaltă nepoată.

Și astfel, cutia s-a făcut țândări, eliberând din nou în lume argumentele cele rele. Pandora privea îngrozită. În acel moment, Marea Bibliotecă din Gnosisopolis s-a prăbușit.

Și așa, nepoatele s-au retras fiecare în partea ei de oraș. Una dintre vrăjitoare a construit o fortăreață mare, cu patru ziduri înalte, unul mai înalt decât celălalt. Nevrând să rămână mai prejos, cealaltă și-a construit propria fortăreață măreață, protejată de lumea din afară cu straturi succesive de baricade, tranșee, șanțuri de apă, ziduri și tot felul de trucuri și capcane. Așa s-au despărțit în două Estul și Vestul.“

Profesorul se opri și-și ridică privirea de pe text.

„De asta v-am chemat azi aici“, spuse el. „Ne-a luat ceva timp să traducem numele, dar...“ Și, oprindu-se, îndreptă un deget tremurând către noi. „Acest sul le este dedicat lui Rikki Schlott și Greg Lukianoff pentru a le fi oferit în această zi, în acest an!“